

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК XX

Рівне 2014

ББК
83 Л 43
8

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету: Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. – Вип. XX / Ред. кол. О. Кирильчук та ін. – Рівне : РДГУ, 2014. – 153 с.

У збірнику вміщені статті, присвячені двохсотлітньому ювілею Тараса Шевченка. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 28.02.2014 р.)

Редакційна колегія:

доктор філологічних наук, доцент **ЗАХАРЧУК І. В.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор філологічних наук, доцент **ТОМЧУК Л. В.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я. О.** (Київський університет ім. Б.Грінченка)

доктор філологічних наук, професор **ГНАТЮК М. І.** (Львівський національний університет ім. І.Франка)

доктор філологічних наук, професор **ГУЛЯК А. Б.** (Київський національний університет ім. Т.Шевченка)

доктор філологічних наук, професор **ІВАНИШИН П. В.** (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Франка)

Наукові редактори:

кандидат філологічних наук **КРУПКА М. А.**

кандидат філологічних наук **КИРИЛЬЧУК О. М.**

УДК 821.161.2 – 1.09

СВІТ ВІРУЮЧОЇ ЛЮДИНИ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА БОГДАНА БОЙЧУКА

У статті зіставлено особливості відтворення духовних пошуків у поетичній творчості Т. Г. Шевченка та Б. М. Бойчука. Зосереджено увагу на аналізі засобів представлення художнього світу віруючої людини.

Ключові слова: духовні пошуки, релігійна лірика, мотив, образ.

The features of recreation of spiritual searches in poetic creation of T. G. Shevchenko and B. M. Boychuk are confronted in the article. The attention concentrated on the analysis of facilities of presentation of the believing man's artistic world.

Key words: spiritual searches, religious lyric poetry, reason, appearance.

Актуальність. З огляду на те, що дослідницька увага до релігійної теми пошквалася тільки з кінця ХХ століття (через ряд відомих причин), варто спробувати детальніше дослідити можливості духовних пошуків особистості, які набувають загальнолюдської значимості саме в перехідну епоху, характеризуючись кризою цінностей, їхнім переосмисленням. На нашу думку, важливим кроком у розробці питання стане зіставлення особливостей відтворення теми в поетичній творчості Т. Г. Шевченка та Б. М. Бойчука, що передбачає аналіз образної системи, стилю письма, релігійних мотивів та ін.

Історія питання. Вивченням поетичного доробку Т. Г. Шевченка у цьому напрямі займалися ряд науковців, зокрема, І. Дзюба, Л. Плющ, Є. Нахлік, І. Даниленко, Росовецький, І. Огієнко та ін. Численні дослідження дають змогу всестороннього підходу до вивчення теми. Щодо досліджень творчості Б. М. Бойчука, то нею займалися О. Астаф'єв, М. Ільницький, Т. Карабович, Л. Касян, М. Коновалова та ін. Але окремих робіт, присвячених питанню духовних пошуків у ліриці письменника, ми не знаходимо.

Тому метою нашого дослідження стає визначення, чим саме представлений художній світ віруючої людини в поетичній творчості Тараса Шевченка та Богдана Бойчука.

Об'єкт дослідження - поезія релігійного характеру Т. Г. Шевченка та Б. М. Бойчука.

Предмет дослідження - теми, мотиви, образи та інші знакові штрихи в текстах, які вказують на приналежність їх до категорії творів, що відрізняються глибиною духовного змісту.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виявити особливості молитви Т. Г. Шевченка та Б. М. Бойчука; 2) з'ясувати роль церковнослов'янської лексики у певних поезіях авторів; 3) окреслити основні мотиви вказаного репертуару; 4) простежити специфіку художньої трансформації духовної сфери у ліричній творчості письменників; 5) дослідити

та проаналізувати конфесійний аспект релігійних духовних пошуків, запропонувавши найбільш визначальні, на нашу думку, засоби розробки теми.

Релігійні духовні пошуки, описані текстами українських поетів, постають через фіксовані мотивами ситуації, випробування, особистісні звернення до Бога, шаблі становлення людського духу, власного «Я», що розгортаються у сюжет. Таким чином белетризується тема сенсу життя та зменшується відстань між реальністю та духовними вимірами існування Бога.

У літературі духовні пошуки здебільшого мають антропоцентричну спрямованість і показують ступінь свободи в реалізації людської сутності. Причини звернення до осмислення цього аспекту в письменників різні: Т. Г. Шевченко, усвідомлюючи помилковість ціннісних орієнтирів тодішнього суспільства, переживає відчуження та самотність у ньому, але разом із тим ставить перед собою завдання спробувати змінити все своєю творчістю: «Давно те минуло, як тими шляхами, / Де йшли гайдамаки, – малими ногами / Ходив я, та плакав, та людей шукав, / Щоб добру навчили... Спасибі, дідусю, що ти заховав / В голові столітній ту славу козаку: / Я її онукам тепер розказав» [15, 126]; Б. М. Бойчук же відчуває потребу пошуку змісту існування та розуміння Божественної суті: «давши нам життя / чому не дав довічного живоття / давши нам себе / чому не виявив своєї плоті» [4, 38]. Поети зосереджують увагу на сюжеті своїх творів, де у Шевченка центральним концептом руйнування віри є категорія гріха: «А бог, хоч бачить, та мовчить, / Гріхам великим потурає» [15, 349], Бойчук теж вказує на згубний його вплив: «і незчисленних смертних, / що, поражені гріхом» [4, 110], «...гріх / її нежитого життя» [3, 67], але головною проблемою для нього є саме спустошення глибини традицій у релігії.

Провідною тенденцією в творчості письменників стало філософське начало, яке утверджує любов, красу, світло і добро. Т. Г. Шевченко вдається до інтонацій застережень, попереджень, прагнень справедливого втручання Бога: «Схаменіться! будьте люди, / Бо лихо вам буде» [15, 290] та «Умійтеся! образ божий / Багном не скверніте. / Не дуріте дітей ваших» [15, 291], «Не дуріте самі себе, / Учїтесь, читайте, / І чужому научайтесь, / Й свого не цурайтесь, / Бо хто матір забуває, / Того бог карає, / Того діти цураються, / В хату не пускають, / Чужі люди проганяють, / І немає злomu / На всій землі безконечній / Веселого дому» [15, 294]. Поет звертається до найбільшої у світі сили, оскільки вважає ситуацію втрати моральних цінностей вкрай важкою. Бойчук же концентрує свою увагу саме на руйнуванні внутрішнього світу людей: «... його народ / втратив образ / і подобу Божу» [4, 181], як знищення власної сутності й марності життя.

Молитва – найважливіший складник життя віруючої людини. «Специфіка літературної молитви полягає в тому, що на жанровий код сакрального звернення до вищих сил накладається життєвий і творчий досвід, особистісні прагнення й художні завдання суб'єкта твору, а це позначається на ступені трансформації молитовної моделі» [5, 16]. Ірина Даниленко, як і інші науковці (Т. Бовсунівська, Л. Плющ, І. Дзюба та ін.), зробила вагомий внесок у дослідження так званої «Шевченкової молитви», її специфіки, природи та жанрової різноманітності, серед яких: «... переспіви канонічних молитовних

текстів (власне віршовані молитви з усталеними різновидами молитовного славослов'я, подяк, прохань), і різноманітні жанрові підвиди індивідуально-поетичної молитви (молитва-медитація, «революційна» молитва, молитва-боріння тощо)» [5, 16]. До перших, як відомо, належать такі твори, як «Молитва», «Царів, кривавих шинкарів», «Злоначинающих спину» та ін., відповідно, до других – «Гайдамаки», «Кавказ», «Гамалія», «Неофіти» та ін. Молитви письменника наповнені конкретними звертаннями: «Та не дай, господи нікому, / Як мені тепер, старому» [15, 391], «Жить би, жить та славить бога» [15, 343], «Підняв руки калічені / До святого бога» [15, 423] та . пронизані національно-народницьким колоритом: «... Боже милий! / Тяжко мені жити! / Маю серце шорочеє – / Ні з ким поділити!» [15, 478], «Жить би, жить, хвалити бога. Кохатися в дітях» [15, 464], «... О господи! / Дай мені хоч глянуть На народ отой убитий, / На тую Украйну!» [15, 479]. Адже, як зазначає Т. Бовсунівська, «складником жанру молитви є покладання сподівань на втручання Бога в людську долю» [2, 6]. Молитва письменника не ґрунтується на церковних правилах, вона проста і щира: «О боже! сильный и правдивый, / Тебе возможны чудеса. / Исполни славой небеса / И сотвори святое диво...» [15, 187].

Цікавим фактом є те, що письменник підтримує релігійну думку про дитячу молитву, яка є найчистішою і тому, можливо, тільки така може дійти до Бога і вплинути на його дії: «А я собі у бур'яні / Молюся Богу... І не знаю, / Чого маленькому мені / Так приязно молилось, / Чого так весело було?» [15, 352] та «Молились, / Молились щиро козаки, / Як діти щиро» [15, 95]. Шевченко намагався відтворити в людях, що звертаються до молитви, глибинну сутність, яка ґрунтується на принципах народної моралі та християнських заповідях, і передати цей стан у поезіях художніми засобами.

У Бойчука ж молитва – завжди усвідомлена, цілеспрямована, сповнена пошуків. Найсильнішу частину літературного доробку складає цикл «Молитви», який входить до збірки «Вірші кохання й молитви». Поезії є алюзіями до однойменних церковних текстів, в яких автор звертається до Бога з проханням допомогти зрозуміти суть життя та шлях до з'єднання з Богом, але не відрізняються особливо емоційними, як у Шевченка, закликами, звинуваченнями та хвалою: «Помаж очі мої / світлом болю Твого, – / і отвориться шлях / в вишині» [4, 121].

Т. Бовсунівська зазначає, що: «Молитва ... вмотивована лише духовними потребами епохи, зануреної в медитативність, сповідальність, прагнення споглядати Бога» [4, 8]. Молитва у творах українського письменника несе глибоке смислове навантаження: роздуми про Бога як духовний рушійний чинник, що зданий вплинути на моральний вибір суб'єкта. Бойчукові молитви, як і в Шевченка, вирізняються зверненням до Всевишнього: «Та славлю Господа за те» [4, 187], характеризуються пошуком та бажанням пізнання («І питаєш», «Діалог знизу»), визначаються жанрово автором – «Молитва вечора», «Молитва самотнього».

Поезії релігійного характеру набувають . сакрального змісту, оскільки апелюють до душевних переживань людини. Таким чином мова творів стає

більш образною, з'являється велика кількість епітетів, порівнянь, метафор, алегорій, символів, слів і виразів з переносним значенням.

Проте знаком входженням у тему є *церковнослов'янська лексика*, яку в творах Т. Г. Шевченка вивчали: І. Огієнко, В. Русанівський, Т. Бовсунівська, М. Павлюк та ін. Вона вживається з метою творення урочисто-піднесеного тону, надає текстам сакрального звучання, іноді передає негативне чи позитивне ставлення автора до зображуваного, подекуди є засобом . передачі іронії: «Та ждала, ждала жениха, / Та ціломудріє хранила» [15, 585], «Благоденствіє, указом Новеньким повите» / Иди ж здоров, та не забудь / Злидням поклонитись» [15, 309].

Богдан Бойчук у . ліриці з релігійною основою найчастіше використовує старослов'янську лексику з тією ж метою, що й Тарас Шевченко: «Вочеловічивши себе» [4, 115], «Душу мою зі сну / ізбуди» [4, 116], «Ізцілителю. візьми від мене душу» [4, 117] та ін. Різниця полягає у тому, що постмодерна поезія таким чином фіксує емоційні враження, а Шевченкова – передає переконання, сформовані на основі власного життєвого досвіду.

Станіслав Росовецький у ґрунтовному дослідженні «Біблійні теми і мотиви у творчості Шевченка» зазначає, що «К. Осієк, Д. Сеніор, і К. Стулмуеллер вирізняють у Біблії сім базових тем – або як «основні концепти, що охоплюють усю Біблію (спасіння, дух, завіт і поклоніння), або як такі, що становлять особливий інтерес для християнського читача Писання (царство, церква, і христологія)» (Osiek , Senior D., Stuhlmueller Biblical Themes // The new American Bible. – Nashville, 1987. – P. 1467)» [14, 344]. Оскільки науковець враховував і «вітчизняну наукову традицію» [14, 344], то виокремлює й інші релігійні мотиви, серед яких: «неволя вибраного народу» [14, 346], «мовчання поневолених», «викриття гріхів» [14, 347], «погрози Божою карою» [14, 348], «здійснення пророцтва» [14, 349], «воскресіння померлих» [14, 350] та ін.

Богдан Бойчук лише доповнює деякі згадані мотиви письменника з огляду на своє розуміння релігійної теми та різниці в часі написання творів (зміна епох): невинна самотність жінки, яка присвятила своє життя служінню Богу [3, 32, 66], самотність людини на землі [3, 131], катування і розп'яття Ісуса Христа, що привело до занепаду моральності людини [3, 205], втрата істинної віри [3, 208], зникнення вищої, духовної суті церковних ритуалів [3, 208], пізнання Бога [3, 223], божественне начало в людині [3, 224], сумніви у Божому замислі [3, 224] та ін.

Обидва поети торкаються конфесійного аспекту, що виявляється у звертанні до найяскравіших образів-символів релігійності, зокрема, це питання церкви та віри, що вміщує у себе церковний обряд, сповідь, евхаристію, персонажі святих, свічку, ікону, диво, молитву та ін. Схожими, на нашу думку, є образ *церкви* в авторів. Як зазначає Іван Дзюба у статті «Бог, релігія, церква в житті і творчості Шевченка», письменник «не робить різниці між католицьким і православним клерикалізмом» [7, 62], а «політичне, ідеологічне неприйняття офіційної церкви посилювалось ... моральною і естетичною відразою – до несмаку, фарисейства, лицемірства, що в ній панували...» [7, 61].

Т. Г. Шевченко пише: «Хто без святої булли вмер – / У пекло просто; хто ж заплатить / За буллу вдвоє – ріж хоч брата, / Окриме папи і ченця, / І в рай іди! Конець Концям! / У злодія вже злодій краде, / Та ще й у церкві» [15, 230], «Кругом неправда і неволя, / Народ замучений мовчить. / І на апостольським престолі / Чернець годований сидить. / Людською кровію шинкує / І рай у найми оддає!» [15, 223].

Людина може пізнати себе лише будучи вільною. На думку Шевченка, церква забирає свободу і можливість робити вибір: «У Рим на прощу. Прийшла Із Сіракуз і та небога / Благати кесаря і бога. / І чи вона одна? Мій Боже! Прийшло їх тисячі в сльозах, / Прийшло здалека. / Горе з вами! / Кого благати ви прийшли? / Кому ви сльози принесли? / Кому ви принесли з сльозами Свою надію? Горе з вами, / Раби незрячі! Кого? / Кого благаєте, благії, / Раби незрячі, сліпі!» [15, 521].

Подібне ставлення до церкви знаходимо і в Б. М. Бойчука: «Він, щойно відбудований, / не наповнився ще / сутінками віри» [4, 205] («Михайлівський собор»), «І не рятують їх / концерти / органної музики» [4, 196] («Костел на Великій Васильківській»), «Як кадиллом задихалося всеночне» [3, 208] («Величання») та ін. Він зображує конфлікт церковного обряду й віри, оскільки такі ритуали втратили свою цінність і святість, то, відповідно, стають перешкодою для неї. Водночас змалювання церкви пронизані надією: «(Біля Львівської площі) / по стінах цієї церкви не деруться святі, / не вилазять один одному / на голови, / щоб дістатися / до Бога» [15, 209] («Модерна церква»), автор дає їй шанс переродитися, продовжуючи: «Стіни в церкві / непорочно білі, – / і кожний хрест, / кожний свічник, / кожна ікона / свідчать про добрий смак / господи Бога» [4, 210], – естетична краса відіграє важливу роль для письменника, того, хто її перший помітить і зацікавиться.

«На Різдво / іду до Володимирського собору / со страхом Божим» [4, 186] («Володимирський собор»), тобто його ліричний герой усвідомлює зміст того, що робить, але на противагу йому зображені образи, в яких пропав християнський дух: «... оббивають ліктями жінки, / які пхаються / то до одного святого, / то до другого, / щоб поставити свічку» [4, 187] («Володимирський собор»), – іронія автора змушує задуматися над тим, чи варті чогось «такі» свічки, молитви, життя, якщо нівелюється їхня суть, любов до ближнього, чим і є Господь.

З іншого боку, обидва поети не заперечують ролі церкви у житті. Благодатне таїнство *хрещення* наближає людей до високої моральності, тому для Т. Г. Шевченка вони становлять найбільшу цінність і є найважливішими: «... Продаєм / Або у карти програєм / Людей... не негрів... а таких / Таки хрещених... но простих» [15, 286]. Такі й для Б. М. Бойчука є особливими: «невіри й негідники» – це ті, які панують у місті Володимира Великого, ті, «яких не дохрестив колись» [4, 183] («Хрещення Руси 2003»).

Сповідь – ще одна сходинка до відкриття глибин своєї духовності, оскільки вона передбачає покаяння. Письменники «наполягають» на її обов'язковості для очищення душі. У Шевченка це лише – мотив сповідальності, покаяння, яке передбачає сповідь, але тільки схожу до

релігійної, бо, хоч і включає того, хто її прийме, та це не обов'язково має бути священник: «... І ми / В траві за валом посідали / І розмовляли, сповідались / Один другому» [15, 385]. «... Пропадай, / Душа, без сповіді святої!» [15, 85], «Без сповіді святої умирають, Як собаки, здихають» [15, 248], «Прости мене!» [15, 283], «Той молиться, сповідає Гріхи перед братом, / Уже вбитим» [15, 107]. У Бойчука ж це, перш за все, внутрішнє покаяння, представлене як діалог із Творцем, без інших свідків: «Софіївські бані і ... вигрівають душі / покаючих» [4, 198] («Бані св. Софії»), «Не дожджу до духа Твого, / бо не розумію / свого» [4, 263] (цикл «Пробираючись крізь сни»). Така сповідальність є, перш за все, виявом психологічних відчуттів, потребою звільнитися від вини, а не релігійним обрядом. Через метафору сповіді письменники вводять читача у контекст релігійності.

Причастя у Шевченка – обов'язкове таїнство перед смертю, щоб з'єднатися із Богом не тільки духом, а й плоттю: «Закували у кайдани, / Сповідали причащали» [15, 403], «Благослови, отамане, / Коло села стати, / Та понесем товариша / В село причащати». / Сповідали, причащали» [15, 221]. У цьому випадку спостерігаємо звертання авторів до церковного ритуалу, що підсилює мотив віри. У творах Бойчука відчувається наростання сакрального змісту евхаристії: «... їси хліб / ... пити кров» [3, 81], – поет цим вказує саму суть таїнства. У «Діялозі знизу» автор надає йому більш духовного, божественного змісту: «... якщо годуєш хлібом / свого тіла, що повнить зерна, / і напуваєш кров'ю, що сочиться рослинністю, – / то я Тебе впізнаю / і прийму» [3, 228], а про сакральність причастя йдеться в циклі «Пробираючись крізь сни»: «Господь зійшов, / аби мене / запричастити» [4, 260]. Таїнством причастя письменники означають релігійність.

Образи свічки, ікон та хреста також вказують на приналежність людини до християнства. Хрест використовується, щоб очистити думки та набратися сили: «... Чернець мій встав, / Надів клобук, взяв патерицю, / Перехрестився, чотки взяв...» [15, 365], «Перехрестився неборак» [15, 470]. *Хрест* завжди був найсильнішим оберегом та помічником, на що автор вказує згадками про розп'яття: «... розп'ятий / За нас син божий на хресті» [15, 515].

Осінити себе хрестом не так важливо для Бойчука, тому згадує про цей ритуал лише побіжно: «Жінки тоді... / хрестились...» [4, 108-109] («Печерські образки»). Автор частіше звертається до образу розп'яття: «Йому забили у плечі хрест» [4, 153], «На перехрестя хреста / впали пороки світу» [4, 154], «Хрест віддав матері тіло» [4, 158], «Камінь хоронить Тебе від хреста» [4, 159] («Дорога страстей»), який стає символом воскресіння, без якого неможливо пройти свій життєвий шлях: «... крізь тіні хрестів / придорожніх» [4, 262] (цикл «Пробираючись крізь сни»). Життєву дорогу кожного супроводжує образ хреста.

У віршах поетів *образ свічки* виконує однакову функцію – вона є символічною жертвою Богу за здоров'я живого чи упокоєння мертвого. У Шевченка він підсилений емоційно, його герої конкретні, близькі люди. Тому, коли свічку ставить мати, то такий момент духовно наповнюється: «... мати повивала / Мене малого, і вночі / На свічку богу заробляла; / Поклони тяжкій

б'ючи, / Пречистій ставила, молила» [15, 424]. Бойчук звертає увагу лише на сам факт, як невід'ємне церковне дійство: «... жінки / ... пхаються / ... щоб поставити свічечку» [4, 187] («Володимирський собор»).

У творах Тараса Григоровича образ ікони поза храмом дає відчуття близькості людей до релігії та вказує на духовне значення її в житті: «У наметі поставили / Образ пресвятої / І крадькома молилися...» [15, 359] та «Вернулися запорожці, / Принесли з собою / В Гетьманщину той чудовий / Образ пресвятої. / Поставили в Іржавиці / В мурованім храмі. / Отам вона й досі плаче / Та за козаками» [15, 361]. Ігор Ісіченко та Оксана Яковина наголошують, що «диво появи сліз на Іржавецькій іконі Богородиці згадується Шевченком для підкреслення жорстокості чужинського гноблення, що змусило Пречисту Діву на образі заплакати зі співчуття до покривджених» [9, 31]. Творчість Т. Г. Шевченка пронизана мотивом віри в диво: «... і диво, / Святеє диво показать очам незрячим» [15, 229], що посилює аспект віри й вказує на тему релігійності.

Сучасне Богдану Бойчуку суспільство втратило ці глибинні підвалини віри. Розуміючи значення та символіку ікон, його ліричний герой шукає їх у церквах та поблизу, щоб поглянути в них, як у вікно: «Я тоді занурююсь у воду / ... Заходжу у старі ікони, / щоб поглянути на другий світ» [4, 199] («Видубицький монастир»), «Вони зібралися на стінах / в Гречка / і голосять свідчення про те...» [4, 111] («Віча у Львові»). Ікони завжди символізували Божу присутність, Боже благословення й благодать, Божу поміч і захист, надію на диво: «Преподобні ж / не могли зворушитись / ні рушитися, / щоб творити чуда» [4, 108], тому й «падали в ікону» Бойчукові персонажі, «щоби розчинитися у ній» [4, 109] («Печерські образки»), – щоб у такий спосіб пізнати Творця. Традицію мати у своєму домі ікону знівельовано: «А на землі являлась Богомати / на шибках заялзених хатин, – / і липли погляди тривожні до ікони: / вмивали душі від тяжких провин / водою каяття мужі і жони» [3, 238], а ще втратили своє місце й роль у творчості Богдана Бойчука піст, прочанство, благословення, що є невід'ємним елементом релігійної теми в творах Т. Г. Шевченка: «Благослови, – кажуть, – батьку, / Поки маєм силу; / Благослови шукать долю / На широкім світі» [15, 71].

Як бачимо, система персонажів включає в себе *образи святих*, що теж «працює» на творення релігійності в поезіях. Ігор Ісіченко та Оксана Яковина у праці «Християнська агіографія у творах Тараса Шевченка» подають цілий список образів святих, до яких звертається письменник, серед них і загальнохристиянські, й святі Української православної Церкви, постаті Старого Заповіту, святі Римо-католицької Церкви. «Складнішим є ставлення Шевченка до образів можновладців, канонізованих Церквою, зокрема до св. Володимира Великого, визнаного рівноапостольним («Царі»)» [9, 32], – зазначають дослідники.

У поетичному доробку Богдана Бойчука не простежується такого різноманіття образів святих, за винятком: св. Варвари, Володимира Великого (з позитивної сторони), Ярослава Мудрого, апостола Петра. Варто зазначити, що з'являються вони через географічний чинник, який їх об'єднує (Київ), на що

також вказує приналежність цих поезій до збірки «Київські екслібриси». Для розробки релігійної теми автор використовує збірний образ: «Святі угодники» [4, 193], («Печерська лавра»), «Врубель позаганяв своїх святих / і янголів...» [4, 173] («Навколо Кирилівської церкви»). Відповідно, письменника цікавить сама суть та функції святих, бо усі зводяться до одного: служінню Богу та заступництву за людей перед ним.

Часто Шевченко, та іноді Бойчук, саме через релігійні свята вказують на час: на Маковія, на Різдво та ін.

Письменники звертаються й до інших релігійних образів. Так, Т. Г. Шевченко пише про ритуал *служби Божої*: «Та ще й прочитає / Апостола серед церкви» [15, 379], «Виростають нехрещені / Козацькі діти: Кохаються невінчані; / Без попа ховають; / Запродана жидам віра. В церкву не пускають!» [15, 46], «... скажіть, / Щоб службу служили / Та за мою грішну душу / Псалтир прочитали» [15, 435]. Б. М. Бойчук використовує інші моменти релігійного життя: хресний хід («з руїн Успенського Собору / виходила процесія і коругвами вигортала мряку» [4, 108]), моші святих («Святі угодники послули непробудним сном / в печерах, / натягнувши ризи на обличчя; / тільки дехто висував / худеньку, мов дитячу, руку» [4, 108]), жебракування («Жебрачка хилиталася / на кам'яному мурі, / простягаючи прочанам / пригорщу молитви» [4, 109]), молитва за померлих («і витягнула з горла / теплу ще молитву / за усопшу незнайому» [4, 109]), очищення святою водою («Ми теж прийшли / напитися цілющости з криниці / й вимити обличчя» [4, 110]).

Релігія, яку зображує у своїх творах Т. Г. Шевченко, є віддзеркаленням його світогляду. Що ж до Б. М. Бойчука, то це радше індивідуальне світовідчуття. Обоє передають втрату сакральності церковно-обрядової практики. У Бойчука вона має винятково духовний вияв, молитви – описи душевного стану героя в його пориваннях осягнути істину, зрозуміти та пізнати себе і Бога, його герой не задумується над існуванням Бога, а інтенсивно шукає дорогу до нього.

Релігія Шевченка має більш фізичний та традиційний вияв, про що свідчить глибша розробка церковної символіки, молитви як традиції (часте звернення героїв до Бога), частота появи церковнослужителів як персонажів творів письменника та ін.

Проте явище позаконфесійної релігійності дозволяє їм фільтрувати свою релігію та наповнювати її будь-якими прийнятними чи співзвучними ідеями із зовні. Про це пише й І. Дзюба: «Під впливом Драгоманова те ж саме говорить про Шевченка і пристрасний шанувальник його поезії французький дослідник Бенуа Мальон: «Була це релігійна людина, але це не була релігія православно-візантійського чину, а скорше християнство в дусі Лямене»» [7, 54]. Такому християнству притаманні демократизм та лібералізм.

Зіставлення релігійної зорієнтованості духовних пошуків Т. Г. Шевченка (1814-1861 рр.) та Б. М. Бойчука (1927 р.) виявило, з одного боку, риси їх взаємодоповнюваності, елементи «діалогу», з іншого – розходження в постановці ряду питань і в пошуку відповідей на них. Так, якщо у творах Шевченка наявне невдоволення життям (здебільшого суспільним), релігією без

духовного сенсу, пам'яттю історії народу, бунтом носіїв такого стану; то у доробку Бойчука – акцентування уваги на вічному, поняття Бога як рушійного духовного чинника, здатного впливати на свідомість.

Джерела:

1. Астаф'єв, О. Художні координати поезії Богдана Бойчука. [Текст] / О. Астаф'єв // Слово і час. – 2002. – №12. – С. 20-24.
2. Бовсунівська Т. Молитва як літературний жанр: (Роль Т. Шевченка в романтичному жанроутворенні) / Т. Бовсунівська // Дивослово. – 2003. – №7. – С. 3-8.
3. Бойчук Б.М. Зібрані вірші: Том 1 / Б. Бойчук. – К.: Факт, 2007. – 288 с.
4. Бойчук Б.М. Зібрані вірші: Том 2 / Б. Бойчук. – К. : Факт, 2007. – 304 с.
5. Даниленко І. Молитва в поетичному дискурсі Тараса Шевченка / І. Даниленко // Слово і час. – 2006. – №6. – С. 15-21.
6. Даниленко І. Шевченків молитовний триптих 1860 року: від поетики до світогляду / І. Даниленко // Дивослово. – 2007. – №3. – С. 43-47.
7. Дзюба І. Бог, релігія, церква в житті і творчості Шевченка / І. Дзюба // Сучасність. – 2004. – №7-8. – С. 52-68.
8. Ільницький М. Любов і біль Богдана Бойчука : (До 75-річчя з дня народження) [Текст] / М. Ільницький // Слово і час . – 2002. – №12. – С. 25-27.
9. Ісіченко І. Християнська агіографія у творах Тараса Шевченка: Релігійні мотиви / І. Ісіченко, О. Яковина // Слово і час. – 2003. – №3. – С. 29-35.
10. Карабович Т. Поетична мандрівка по Києву Богдана Бойчука [Текст] : літературний обзор / Т. Карабович // Кур'єр Кривбасу. – 2006. – № 204 (листопад). – С. 196-199.
11. Левченко Н. Бог у світоглядному просторі Т. Шевченка: парадокси трансформації / Н. Левченко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 5 (лютий). – С. 5-7.
12. Плющ Л. «Причинна» і деякі проблеми філософії Шевченка / Л. Плющ // Сучасність. – 1979. – №3. – С. 9.
13. Плющ Л. Християнська філософія Шевченка / Л. Плющ // Сучасність. – 1997. – №3. – С. 96-102.
14. Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка / Ю. Барабаш, О. Боронь, І. Дзюба [та ін.]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 2008. – 376 с.
15. Шевченко Т. Г. Кобзар [Текст] / Т. Шевченко. – К., 1989. – 640 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. *Рецептивні моделі творчості Тараса Шевченка*

Захарчук Ірина. Шевченкіана Марієтти Шагінян.....	7
Крупка Мирослава. Проза Тараса Шевченка в системі критичних інтерпретацій.....	15
Кир'янчук Богдан. Герменевтичні підходи Івана Франка в дослідженні творчості Тараса Шевченка.....	21
Хомеча Наталія. «...А слава – заповідь моя»: Тарас Шевченко у рецепції письменників перших та останніх десятиліть ХХ століття.....	29

РОЗДІЛ II. *Питання поетики творів Тараса Шевченка*

Поліщук Ярослав. Іронія і пафос: останні поезії Тараса Шевченка.....	48
Тхорук Раїса. Пророча риторика Шевченкового послання «І мертвим, і живим...».....	57
Хмель Віра. Семантичний код «відьми» в однойменній поемі Шевченка.....	67
Кирильчук Олександр. «Сон» («У всякого своя доля») Тараса Шевченка у проекції постколоніального прочитання.....	73
Антипчук Надія. Пророцтво у творчості Тараса Шевченка.....	81

РОЗДІЛ III. *Довкола Тараса Шевченка: стратегії літературної традиції*

Бестюк Ірина. Міф і антиміф російсько-народної гармошки в українській літературі періоду національного відродження: від «Капітанши» (1855) Тараса Шевченка до «Гармонії» (1933) Григорія Косинки.....	87
Криловець Наталія. Образ України в творчості Тараса Шевченка та поезії шістдесятників.....	97
Іванова (Дмитрук) Ольга. Ідеї Кирило-Мефодіївського братства як основа національної ідентичності героя оповідання «Молодість Савича» Юрія Косача.....	106
Кир'янчук Ігор. Контекст духовності у творчості Тараса Шевченка та Михайла Ореста.....	111
Миронюк Інна. Світ віруючої людини в поетичній творчості Тараса Шевченка та Богдана Бойчука.....	117
Усач Наталія. Образ жінки-матері в поемі Тараса Шевченка «Марія» та однойменній повісті Уласа Самчука.....	126

РОЗДІЛ IV. *Дидактичні парадигми творчості Тараса Шевченка*

Романишина Наталія. Методика вивчення епічних літературних творів із жанровою структурою фольклорних (на прикладі переказів Олени Пчілки про Тараса Шевченка).....	132
Полюхович Любов. Аксіологічне наповнення методичної спадщини Бориса Степанишина.....	139
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	151

Наукове видання

*Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

Випуск XX

Упорядкування
та наукове редагування
*Олександр КИРИЛЬЧУК
Мирослава КРУПКА*

Комп'ютерна верстка та макет
Микола ВОЙТОВИЧ

Відповідальний за випуск
Олександр КИРИЛЬЧУК

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету: Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. – Вип. XX / Ред. кол. О. Кирильчук та ін. – Рівне : РДГУ, 2014. – 153 с.

**ББК 83
Л 43
8**

Підписано до друку 11.03.2014 р.
Формат 60x84. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умови, друк. арк. 8,7. Наклад 300 прим. Зам. № 23.

Видавничі роботи:
кафедра української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
33001, м. Рівне, вул. Остафова, 37, каб. 407.

Друкарські роботи:
СПД Войтович М.А.
33001, Рівне, вул. Петра Могили, 28
тел (0362) 63-18-56
Свідоцтво про держреєстрацію:
Серія ВОО № 824666 від 17.07.2003 р.